

Jenei András

Orosz nagyóriás - magyar kisóriás: 1:1

Első félidő

Oroszország egyik „nemzeti hős” energiacégének komoly tulajdonhányad-szerzése a magyar energiaipari óriásban nem csupán egy befektetési döntés volt; komoly politikai aspektussal rendelkezik, és egy jól megtervezett stratégia részeként körvonalazódik. Tanulmányunkban megkíséreljük feltárni az orosz olajipari cég magyarországi megjelenésének lehetséges politikai és gazdasági okait.

Sorakozó

Oroszország regionális hatalmi státuszának újjáéledése figyelhető meg abban a folyamatban, melynek során orosz energiaipari konszernek sorban vásárolják be magukat különböző posztkommunista országok energetikai szektoraiba. Példaként említhetjük a Gazpromneftet, a Gazprom olajipari előretolt bástyáját, mely nem titkoltan finomítói kapacitásbővítés reményében nemrég szerzett többségi tulajdont a szerb Nafta Industrija Srbije olajcégben, vagy a LUKoil-t, mely túlnyúlva az egykori szovjet érdekszféra országain, tavalyi bevásárlása során 1,35 milliárd euróért szerzett 49%-os részesedést az olasz ERG SpA szicíliai finomítójában. A putyini vezetés láthatóan tanult a '90-es évek puha külpolitikájának kudarcából, és egy egészen új stratégiát dolgozott ki: az erőmonopólium direkt alkalmazásának (melyet csak volt szovjet tagköztársaságok kordában tartására vet be, több-kevesebb sikerrel) háttérbeszorításával párhuzamosan, a nagy nemzeti energetikai cégei segítségével „hódító hadjáratba” kezdett Európában, mely részben a megnövekedett olaj- és gázbevételeknek is köszönhető. Ennek a klubnak a tagja a Szurgutnyeftjegaz konszern is, mely első külföldi bevásárlásával a MOL Magyar Olaj- és Gázipari Nyrt-t (MOL) célozta meg.

Kezdőrúgás

A Szurgutnyeftjegaz története az összes orosz olajcéghez hasonlóan a Szovjetunió felbomlása körüli időkre vezethető vissza. A szovjet Energetikai Minisztériumból alakult ki 1991 szeptemberében részvénytársaság formában a Rosneftegas, amely a teljes orosz olajipart felügyelte. 1993-ra ebből az óriásból született meg a Szurgutnyeftjegaz is, társaival, a LUKoil-lal, a Rosznyefftel, illetve az azóta beleolvadt Jukosszal egyetemben. Elnöke a kezdetektől fogva Vlagyimir Bogdanov, egyike azoknak az oligarcháknak, akiknek a szakmája is az olaj- és gázipar, emellett kiválóan kiszolgálja az éppen aktuális politikai akaratot, akár az 1983 óta általa vezetett szurguti olajmezőkről volt szó, akár a kegyvesztett Mihail Hodorkovszkij Jukosz-vezér vagyonának újraelosztásában kellett segédkezni, ahol a Baikalfinansgroup segítségével kebelezte be a Jukosz leánycégének (Juganszknjeftjegaz) olajlelőhelyeit. Bogdanov Vlagyimir Putyin orosz kormányfő

egyik fő szövetségese, a Kreml-béli pletykák szerint maga Putyin is birtokol egy 37%-os pakettet a cégben (ahogy 4,5%-ot a Gazprom és 50%-ot a Gunvor részvényeiből is, melyek - ha hinni lehet ezeknek a szóbeszédnek - a világ egyik leggazdagabb emberévé teszik az exelnököt). A Szurgutnyeftyegez ráadásul a nemzetközi politikában „nonkonform” országokkal folytatott orosz energiaipari beruházások és üzletek egyik lebonyolítója volt az elmúlt években; elég, ha a líbiai vagy iráni orosz projektekre gondolunk. Sokan pont eme „kényes” országokkal folytatott üzletelése miatt az orosz fegyverexport egyik leánycégeként is tekintenek a vállalatra, így érthető a céget körülengő titokzatosság.

Az első gól: 0 – 1

A Szurgut 21%-nyi tulajdonszerzése a MOL-ban komoly aggodalmat keltett a piaci szereplők körében, egyben ellenállást is váltott ki, melynek hevessége azonban nem érte el az OMV két évvel ezelőtti felvásárlási szándéka körül keletkezett viharét, mely törvénymódosítást is vont maga után (lex MOL). Már a felvásárlási ár is érdekes, hiszen a Szurgut a piaci ár kétszereséért vette meg a részvényt, mely merőben szokatlan, ugyanis ekkora felárat nem szokás kizárólag pénzügyi befektetőként fizetni, ellenben máris értelmet nyer, ha a cég távlati stratégiái közé illeszthető a bevásárlás. A MOL jelenleg nem tekint szakmai befektetőként a Szurgutra, miután az oroszok nem regisztrált részvényesek, így jogaik igencsak korlátozottak a MOL irányításában. Ám nem tekinthetők ellenséges felvásárlónak sem, mert eddig nem nyilatkoztak arról, hogy szeretnék-e a részesedésüket tovább növelni. Az elmúlt fél évben a két cég vezetése közötti kommunikáció formális levélváltások erejéig működött, így továbbra sem tisztázódtak olyan alapvető kérdések, melyek választ adhatnának az orosz cég szándékaival kapcsolatban felmerülő kérdésekre.

Második gól: 1 – 1 (öngól?)

Az elmúlt időszak európai-orosz energetikai párbeszédét az ellátásbiztonságról, diverzifikációról és a transzparenciáról folytatott viták uralták. Az oroszok alig palástolt stratégiája, hogy az LNG (cseppfolyósított földgáz) világpiacára beléphessenek, mely komoly támpontot ad a Szurgut szándékait kutatóknak. A MOL 47%-os részesedéssel rendelkezik a horvát nemzeti olajtársaságban (INA – Industrija nafte), mely befektetés igen hasznosnak bizonyulhat, amennyiben a krk-szigeti LNG terminál, illetve a NETS (New Europe Transmission System – Új Európai Szállító Rendszer) keretében tervezett, az Adriai-tengerig húzódo gázvezetékrendszer megépül. Ezek ismeretében érthető, miért kaptak szárnyra olyan hírek az elmúlt hetekben, hogy a Szurgut kivonulna a MOL-ból az INA-ért cserébe. Ezt a híresztelést mindkét cég sebtében cáfolta, azonban nehéz más hihető indokot találni a Szurgut tavaszi részvényvásárlására, miután ez a forgatókönyv teljes mértékben tisztázná az orosz cég szándékait. Bár a tranzakció lehetőségét is tagadják, a fátyol részleges fellebbentése is világosabbá teheti a képet a politikai és gazdasági szereplők számára. Mindehhez röviden fel kell vázolni az elkövetkező évtizedek orosz gázipari stratégiáját.

Szemüveget a bírónak?

Oroszország fő nyugat-szibériai gázlelőhelyei közvetlen összeköttetésben vannak az Európába jövő vezetékrendszerrel, így biztosíthatják a gázimport folyamatosságát, és ami a legfontosabb: az olcsóságát. A további konvencionális (könnyen kitermelhető) földgáz-lelőhelyek vagy messze Kelet-Szibériában, vagy a még távolibb Szahalin-szigetek környékén vannak, melyek elszállítására még nincsen kész vezetékrendszer. A távolságnak és így a kitermelés drágaságának, valamint az extrém időjárási viszonyoknak köszönhetően ráadásul a kincs nagy része feltáratlanul hever a föld alatt. Egyes elemzők szerint a jövőben olcsóbb lesz a már feltárt és infrastruktúráisan kiépített nyugat-szibériai lelőhelyek nem-konvencionális (nehezen kitermelhető) gázkészletét kinyerni, mint az említett távolabbi lelőhelyekkel bajlódni. Ezzel viszont az oroszok elesnek a távol-keleti LNG-kereskedelem lehetőségétől, illetve annak komoly exporttényezővé válásától, és exponenciálisan felértékelődnek az Európába tartó csővezetékek, illetve az ezeket a vezetékrendszereket birtokló nemzeti olajtársaságok részvényei. Így bezárul a kör, hiszen újra eljutottunk Közép-Kelet-Európaig és a stratégiai pozícióval rendelkező MOL-ig.

Szemüveget a partjelzőnek?

Azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a Nabucco és a Déli Áramlat szinte kizárólag a türkmén gázimportra épül, az oroszoknak egyik vezetékrendszer kezdőpontjában sincsenek komoly lelőhelyeik. Esetlegesen a nyugat-szibériai mezők rákapcsolódásával lehetne diverzifikálni a gáz forrását, és ez érvényes az agyonhallgatott Északi Áramlatra és a Fehér Áramlatokra is. Az utóbbi projektek jövőbeni megvalósulását követő ellátás-biztonsági problémarendszer egy külön elemzés tárgyát is képezheti. Megemlíteni őket mégis érdemes, mert rámutatnak arra, hogy a jövőbeni orosz gázimport biztonsági kérdését nem oldja meg egyik „áramlat” sem, mivel továbbra is aszimmetrikus túlsúllyal fog támaszkodni az ukrán-belorusz gáz tranzitra. Egyre többször hangzik el szakmai berkekben az a vélemény, hogy az eszkalálódott ukrán belpolitikai helyzet konszolidálása (értsd: oroszbarát kormány hatalomra juttatása) esetleg kevesebb befektetést igényel, mint az Ukrajnát elkerülő vezetékrendszerek kiépítése. Mindez egy esetleges belorusz kormánycsere esetén is további, igen érdekes kérdéseket vethet fel, újfent rávilágítva arra, hogy egyik fenti megoldás esetén sem hagyhatóak ki a számításból a már említett nemzeti olajtársaságok és az általuk birtokolt vezetékrendszerek, ha az oroszok biztosítani akarják hozzáférésüket a végpontokhoz (európai és észak-amerikai LNG piacok, például).

Lefújás

Levonva a konklúziót, a Szurgutnyeftyegez megjelenése hazánkban korántsem tekinthető egyszeri próbálkozásnak, véletlenszerű tapogatózásnak, hanem egy olyan stratégiát sejtet, mellyel mindenképpen számolnia kell a jövőbeni magyar

kormányzatnak és az energetikai szektornak is. Kijelenthető továbbá, hogy az orosz gázimporttól való függetlenedésünk a tíz éven belül a kínálkozó alternatívák, azaz a nem-konvencionális gázvagyron, az atomerőmű-bővítés, illetve a megújuló energiaforrásokban rejlő lehetőségek ellenére is nehezen elképzelhető, hiszen mindegyik projekt vagy technológiai, vagy pénzügyi-politikai nehézségekkel küzd. A jelenleg inkább populáris jelszóként ható „húsz éven belüli függetlenedés” pedig akkor állhat meg a realitás talaján, ha komoly politikai akarat is kapcsolódik hozzá.

Az oroszokkal való stratégiai együttműködés fontossága tehát jól látható; a russzofób felhangokkal tarkított közbeszéd helyett szükség lenne egy olyan szakmai, a politikai és gazdasági realitások mentén végigvitt diskurzusra, mely nem áldozná fel a magyar-orosz kapcsolatokat az aktuálpolitikai csatározások oltárán.

A MOL - Szurgut meccs tehát még nincs lefújva. És ne feledjük: a második féldő is hozhat meglepetéseket.